

Ἡ μέχρι τῶν θεμελίων εἰς πολλὰ σημεῖα ἐξερεύνησις αὐτοῦ ἀπέδειξεν ὅτι τοῦτο ἐκτίσθη πράγματι εἰς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ δὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ 11ου ἢ τὸν 12ον αἰῶνα.

Πλὴν τῶν δύο τούτων κυρίων σημείων ἐμελέτησα καὶ τὴν σπουδαιότατην βυζαντινὴν ὀχύρωσιν τοῦ Κάστρου καὶ μάλιστα τὸν γνωστὸν μέγαν πύργον, ὃν κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ διὰ κεράμων ἐπιγραφὴν, «ἔκτισεν Ὁρέστης». Ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ πύργος οὗτος ἐκτίσθη τὸν 14ον αἰῶνα καὶ εἶναι σύγχρονος πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ κάστρου ναῖσκον τοῦ ἁγ. Νικολάου.

Ταῦτα τὰ πορίσματα τῶν ἐν Σέρραις ἐρευνῶν μου, ἐξ ὧν πολλὰ ζητήματα τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς δύνανται νὰ διευκρινισθῶσι.

Περαίνων τὴν ἔκθεσιν ταύτην αἰσθάνομαι ἐπιβεβλημένον τὸ καθῆκον νὰ εὐχαριστήσω τὸ Σ. Διοικητικὸν Συμβούλιον διὰ τὴν παρασχεθεῖσάν μοι ὄψιν ἐνίσχυσιν πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων.

A. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

6. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Παρέχω ἐνταῦθα ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐνεργηθειῶν ἐφέτος ἀνασκαφῶν ἐν Νικοπόλει, περὶ τῆς στερεώσεως τῶν ἐκεῖ ψηφιδωτῶν δαπέδων καὶ περὶ τῆς καταστάσεως καθόλου τῶν ἀρχαιοτήτων Νικοπόλεως, ὅπου μετέβην μετὰ τῶν Α. Ὁρλάνδου καὶ Α. Φιλαδελφῆς, συμφώνως τῇ ὑπ' ἀριθ. 89/27-5-26 ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τῇ ὑπ' ἀριθ. 22450/27-5-26 διαταγῇ τοῦ Σ. Ὑπουργείου Παιδείας.

Ἄμα τῇ μεταβάσει μας εἰς Νικόπολιν καὶ κατόπιν μελέτης τῶν μέχρι τοῦδε ἐνεργηθειῶν ὑπὸ τοῦ Α. Φιλαδελφῆς ἀνασκαφῶν, ἀπεφασίσαμεν ὁμοφώνως, κατόπιν προτάσεώς μου, ν' ἀνασκάψωμεν ἐφέτος τὸν πρὸ τοῦ πυλῶνος τῆς χριστιανικῆς Βασιλικῆς τοῦ Δουμετίου χώρον, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν διευκρινισθῇ τὸ δυτικῶς τοῦ ναοῦ ἐκτεινόμενον τμήμα καὶ ἀφ' ἑτέρου γίνῃ ἡ ἔνωσις τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Βασιλικῆς μετ' ἄλλης ἀνασκαφῆς ἀπεχούσης περὶ τὰ 25 μόλις μέτρα ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς καὶ εὐρισκομένης ἐν κακῇ καταστάσει, λόγῳ τῆς πυκνοτάτης ἀγρίας βλαστήσεως, τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ἀνευρεθέντων ψηφιδωτῶν δαπέδων καὶ τῶν σωρῶν ἐκ λίθων, οἵτινες καλύπτουσι σπουδαιότατα αὐτῆς σημεῖα. Ἡ διευκρίνησις τοῦ ἀφενθέντος μεταξὺ τῶν δύο ἀνασκαφῶν χώρου καὶ ἡ ἐκκαθάρισις καὶ προφύλαξις τῆς παλαιοτέρας μὴ διευκρινισθείσης εἰσέτι ἀνασκαφῆς θὰ συνετέλει νὰ παρουσιάσωμεν

ἐφέτος μίαν συνεχῆ ἀνασκαφήν ἔχουσιν ἐνιαίαν ὄψιν, νὰ προβῶμεν δὲ καὶ εἰς λεπτομερεστέραν δημοσίευσιν τῆς ἀνευρεθείσης ἀξιολογωτάτης χριστιανικῆς Βασιλικῆς μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κτισμάτων.

Ἀφοῦ συνεφωνήθη τοῦτο, ἤρχισεν ἡ ἀνασκαφή καὶ ἐκκαθάρισις ἀπὸ τῆς Δευτέρας — 5ης Ἰουλίου ἔ. ἔ. — παρηκολουθήσαμεν δὲ ταύτην μέχρι τέλους τῆς ἐβδομάδος — 10ης Ἰουλίου — ἐναλλάξ ὁ κ. Φιλαδελφεὺς καὶ ἐγώ. Ὁ κ. Ὁρλάνδος εἰργάσθη ἐπὶ πέντε ἡμέρας εἰς τὴν σχεδίασιν τοῦ βυζαντινοῦ Κάστρου τῆς Νικοπόλεως, μετὰ τὸ πέρασ δὲ τῆς ἐργασίας του ἀνεχώρησε.

Κατὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν τὴν πρώτην ἐβδομάδα ἀνασκαφήν ἀπεκαλύφθη καὶ ἐκαθαρίσθη ἐκ τῶν σωρῶν λίθων καὶ τῶν χωμάτων δλόκληρος ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Βασιλικῆς μετὰ τοῦ πυλῶνος τοῦ Αἰθρίου, διηκρινίσθη ἡ πρὸ τοῦ ναοῦ ὁδός, ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν νοτιᾶν πύλην τοῦ Κάστρου, ἤρχισε δὲ ν' ἀποκαλύπτηται καὶ σύμπλεγμα διαμερισμάτων, ἀνῆκον προφανῶς εἰς τὸ παλαιότερον ἀνασκαφὲν μέγαρον, τὴν μετὰ τοῦ ὁποίου ἔνωσιν εἶχεν ὡς σκοπὸν καὶ ἡ ἐνεργουμένη ἀνασκαφή.

Μετὰ τὴν ἐργασίαν ὅμως τῆς πρώτης ἐβδομάδος ὁ κ. Φιλαδελφεὺς προέτεινε τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου μετὰ τὴν πρόφασιν τῆς μὴ ἀνευρέσεως *καητῶν ἀρχαίων* καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν εἰς ἕτερον μακρυνὸν σημεῖον, ἔνθα εἶχε καὶ ἄλλοτε ἀνασκάψει καὶ ἀνεύρει σύμπλεγμα οἰκοδομημάτων καὶ ψηφιδωτὴν ἐπιγραφὴν ἀναγράφουσαν τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Ἀλκίσονος, τῶντι ἀξιολογωτάτων, ὧν ὅμως ἡ διευκρίνησις ἠδύνατο καὶ βραδύτερον νὰ γίνη, ἐφ' ὅσον εἴχομεν ἤδη ἀρχίσει ἐτέραν ἀνασκαφήν. Πρὸ τῆς ἐπιμονῆς ἐν τούτοις τοῦ κ. Φιλαδελφῆος καὶ διὰ νὰ μὴ δώσω λαβὴν εἰς ἀσκόπους ἔριδας συγκατετέθη τέλος καὶ ἐγὼ εἰς τοῦτο.

Οὕτω κατὰ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα (12 - 17 Ἰουλίου) ἀνεσκάφη ὁ κεντρικὸς πιθανώτατα χώρος συμπλέγματος κτισμάτων, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἀριστερὰ τοῦ χώρου τούτου προγενεστέρως ἀνευρεθὲν παρεκκλήσιον μετὰ ψηφιδωτοῦ δαπέδου.

Ὁ ἀνασκαφεὶς χώρος ἀπεδείχθη μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ἔχων σχῆμα Αἰθρίου κοσμουμένου κατὰ τὴν Ν. καὶ Δ. αὐτοῦ πλευρὰν διὰ ψηφιδωτοῦ δαπέδου μετὰ γεωμετρικῶν διακοσμήσεων (τὸ ψηφιδωτὸν τῆς Δ. πλευρᾶς ἀπεκαλύφθη ἐφέτος). Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ Αἰθρίου ὑπάρχει φρέαρ, τὸ μαρμάρινον στόμιον τοῦ ὁποίου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: Ἀσκληπιοῦ, τεθραυσμένον εἰς δύο τεμάχια, εἶχε προηγουμένως ἀνευρεθῆ ἡ πιθανώτατα εἶναι ἀρχαῖος βωμὸς λαξευθεὶς καὶ χρησιμοποιηθεὶς εἰς χριστιανικοὺς χρόνους διὰ στόμιον φρέατος.

Οἱ ἐν τῷ κεντρικῷ τετραγώνῳ κίονες εὐρίσκονται μόνον κατὰ τὰς πλευρὰς, ἔνθα ὑπάρχει τὸ μωσαϊκὸν δάπεδον, ἐν ᾧ αἱ λοιπαὶ πλευραὶ, ὡς καὶ δλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κεντρικοῦ χώρου, εἶναι πλακόστρωτος.

Ἀνατολικῶς τοῦ Αἰθρίου τούτου ἐκτείνεται ἐπίμηκες διαμέρισμα ἔχον ἐν τῷ μέσῳ καὶ πρὸς δυσμὰς ἐστραμμένην Ἀψίδα ἡμικυκλικὴν εἰς σχῆμα ἡμικυκλικῆς Ἐξέδρας, ἀριστερὰ τῆς ὁποίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 1/2 μέτρων περίπου εὐρίσκεται τετράγωνον διαμέρισμα μετὰ φρέατος ἢ μικρᾶς δεξαμενῆς, εἰς τὴν ὁποίαν χύνεται τὸ ὕδωρ διὰ πηλίνου ὄχετου· ἀριστερὰ τέλος τοῦ ὅλου διαμερίσματος τοῦ σχηματίζοντος εἶδός τι *νάρθηκος* καὶ ἀνατολικῶς τῆς Ἀψίδος τοῦ παρεκκλησίου ὑπάρχει ὑπόγειος στοά, εἰς ἣν κατέρχεται τις διὰ βαθμίδων καὶ ἦτις ὡς ἀποθήκη ὕδατος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῆ.

Τὰ γνωρίσματα ταῦτα τοῦ τελευταίου διαμερίσματος ἀναδεικνύουσι τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα χριστιανικὸν Βαπτιστήριον μᾶλλον ἢ ἀπλὴν ἐξέδραν οἰκίματος μετὰ λουτήρος. Δυστυχῶς πολλὰ σημεῖα τοῦ κτίσματος τούτου ἔχουσι κατὰ τὰς πρώτας ἀνασκαφὰς ἐξαφανισθῆ καὶ τὸ ἀνευρεθὲν ὕλικόν εὐρίσκεται διεσκορπισμένον, ἐπειδὴ δὲ τὸ οἰκοδόμημα φαίνεται ὅτι κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς πλεῖστα ἐκ τῶν ἀβεστοποιημένων μελῶν ἀποσυνετέθησαν ἤδη κακῶς προφυλαχθέντα ἢ τοποθετηθέντα καὶ σήμερον εἶναι δύσκολος ἢ ἀποκατάστασις ἐνὸς τῶν πολυτιμοτέρων ἴσως μνημείων τοῦ εἶδους τούτου. Πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἀνασκαφῆς προέβην εἰς ταξινόμησίν τινα ὀλοκλήρου τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου.

Ἀνατολικῶς τοῦ περιγραφέντος διαμερίσματος ἐξετείνεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παλαιοχριστιανικὸς ναὸς μᾶλλον ἢ οἶκημα, οὕτινος ὅμως τὸ σχῆμα δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῆ, αἱ δὲ κατὰ καιροὺς εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἀνοιχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνασκάψαντος δοκιμαστικαὶ ὄπαι ἐπιφέρουσι σήμερον μεγάλην σύγχυσιν εἰς τὸν θέλοντα νὰ ἐρευνήσῃ τὸ μνημεῖον¹.

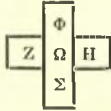
Ὅτι τέλος τὸ μνημεῖον τοῦτο ἦτο πολυτελέστατον ἀποδεικνύει ἡ δυτικῶς αὐτοῦ καὶ παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν ἀνευρεθεῖσα στοά μετὰ κιονο-

¹ Οἰοσδήποτε βεβαίως προσδιορισμὸς τοῦ κτίσματος τούτου πρὸ τῆς τελείας ἀνασκαφῆς του οὔτε σκόπιμος εἶναι οὔτε καὶ δυνατός. Τὰ μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντα καὶ ἰδίᾳ τὰ διαμερίσματα κατὰ τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ ὕψ' ἡμῶν ὑποτιθεμένου ὡς κτίσματος λατρείας πείθουσιν, ὅτι ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν οἶκημα, ἦτοι κοσμικὸν κτίσμα. Ἐν τούτοις ἡ διάταξις τοῦ Αἰθρίου μετὰ τῶν ἐκατέρωθεν διαμερισμάτων του, ὁμοίων εἰς Αἶθρια παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν Συρίας καὶ Παλαιστίνης, ὁ *νάρθηξ*, γνωρίσματα Βαπτιστηρίου, ἢ ἀνευρεθεῖσα ἐπιγραφὴ τοῦ ἀρχιερέως Ἀλκίσιονος καὶ τὰ κατωτέρω μνημονεύμενα εὐρήματα (οἶον σταυροὶ καὶ ἄλλα), γεννῶσι τὴν ὑπόνοιαν περὶ μεταγενεστέρως μετασκευῆς χριστιανικῆς βασιλικῆς καὶ χρησιμοποίησεως δι' ἄλλους σκοποὺς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὡς οἶκημα ἀποδειχθῆ τὸ ἀνασκαπτόμενον κτίσμα, τοῦτο εἶναι σπουδαίωτατον διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν τῶν σπανιωτάτων κοσμικῶν κτισμάτων τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, πιθανώτατα δὲ ἢ ἐρευνα αὐτοῦ ν' ἀποδείξῃ τοῦτο καὶ *φιλανθρωπικὸν τι ἴδρυμα* ἐκ τῶν ἐν πηγαῖς ἀναφερομένων πανδοχείων ἢ Ξενῶνων, Ὁρφανοτροφείων καὶ τῶν τοιούτων, ἅτινα διηύθυνον αὐτοπροσώπως οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας.

στοιχιῶν παρὰ τοὺς τοίχους, ἥτις πιθανῶς περιβάλλει τὸ ὄλον σύμπλεγμα.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην ἀνεφάνησαν ἀξιολογώτατα παλαιοχριστιανικὰ εὐρήματα. Οὕτως ἀνευρέθησαν δύο ὀρειχάλκινοι σταυροί, ἕξ ὧν ὁ πρῶτος ἀνευρεθεὶς ὑπ' ἑμοῦ σταυρὸς (ῦψους 0,16 καὶ πλάτους 0,10 1/2 μ. πάχ. 0,007 μ.)

ἐκ τῶν γνωστων σταυρῶν, ὡς συμπλέγματος

φέρει τὸ ἐπιγραφικὸν σύμπλεγμα (=Φῶς - Ζωή), στῶν παλαιοχριστιανικῶν μετὰ γραφικῶν ρήσεων ὁμοίος μικρὸς σταυρὸς μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπιγραφικοῦ ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν.

Ἐπίσης ἀνεῦρον μολυβδόβουλλον μετὰ λατινικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ κατόχου Michailia illustrin, βαρῦ ἔλασμα στρογγύλλον (0,05 μ. διαμ.) (πιθανῶς ἐκ τῶν ρωμαϊκῶν σταθμίων) μετὰ ἐπιγραφὴν Γ. S. (ζυγίζον 6 οὐγγίαις), νομίσματα (40 νόμισμα παλαιῶν βυζαντινῶν χρόνων) μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν Φωκά, Φωκά καὶ Λεοντίας, ἀναγόμενα εἰς τὸν 7^{ον} αἰῶνα κ. ᾤ.

Ἐν τέλει προσθέτω 1) τὴν κατάστασιν τῶν ἀνασκαφέντων χώρων ἐν Νικοπόλει, 2) τὴν συμβολὴν τοῦ Δήμου Πρεβέζης διὰ τὰς ἐν Νικοπόλει ἐργασίας καὶ 3) τὴν συντελουμένην στερέωσιν τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου διὰ τοῦ κ. Στεφάνου Ξενοπούλου.

Α'. Ἐν Νικοπόλει ἠρευνήθησαν μέχρι τοῦδε δύο κυρίως μέρη:

1) Τὸ προμνημονευθὲν νοτιῶς τοῦ βυζαντινοῦ Κάστρου κτίσμα, ἥτοι ἡ χριστιανικὴ Βασιλικὴ ἢ ἰδρυθεῖσα κατὰ τὰς ἀνευρεθείσας ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἐπιγραφὰς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Δουμετίου τὸν Ε' πιθανῶς αἰῶνα (δημοσιευθεῖσα ἤδη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι) καὶ τὸ περὶ τὰ 25 περίπου μέτρα ἀπέχον οἰκοδόμημα, ἔνθα εὐρίσκεται πιθανώτατα τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον, καὶ

2) τὸ κατὰ τὸ μέσον τοῦ Κάστρου ἐπίσης ἀνωτέρω μνημονευθὲν σύμπλεγμα ἕξ οἰκοδομημάτων εἴτε ὡς φιλανθρωπικοῦ τινος ἰδρύματος δυναμένου νὰ ἐρμηνευθῇ εἴτε καὶ ὡς ἀρχαιοτέρου κτίσματος, μέρη τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀναγραφομένου ἐν ψηφιδωτῇ ἐπιγραφῇ ἐπισκόπου Νικοπόλεως Ἀλκίσοнос τοῦ μαρτυρουμένου ὡς ἀκμάσαντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος.

Πλὴν τούτων ἠρευνήθησαν καὶ ἄλλα τινὰ σημεῖα ἔξω τοῦ βυζαντινοῦ Κάστρου, οἷον τάφοι, τὸ ὀνομασθὲν Βαπτιστήριον κ. ᾤ.

Τελειότερον ὁπωσδήποτε ἠρευνήθη μόνον ὁ ἐσωτερικὸς χώρος τῆς Βασιλικῆς τοῦ Δουμετίου, ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ μνημείων ἀνεσκάφησαν τμήματα κτισμάτων μὴ δυνάμενα νὰ ἐρμηνευθῶσιν. Ὁ ἐπισκεπτόμενος σήμερον τὴν Νικόπολιν παρατηρεῖ μετὰ λύπης, ὅτι τὰ ἀνευρεθέντα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εὐρίσκονται συσσωρευμένα εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε, σωροὶ ἐκ λίθων καλύπτουσι σπουδαιότατα σημεῖα τῶν ἀνασκαφέντων μνημείων, συνήθως τὰ χῶματα τῆς ἀνασκαφῆς εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν ἀνασκαφέντων χώρων, ἀνευρεθέντα δάπεδα μετ' ἐπι-

γραφῶν ἀποσυνετέθησαν ἤδη καὶ ἡ πλημμελὴς φύλαξις συνετέλεσε νὰ καλυφθῶσι τὰ πάντα μὲ πυκνοτάτην ἀγρίαν βλάστησιν.

Β'. Ἡ παρουσία δύο ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων μετὰ τοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἀνασκάπτοντος τὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον κ. Φιλαδελφῆος ἐν Πρεβέζῃ διήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἰθυπόντων τὸν Δῆμον καὶ τῇ προτάσει τῶν ἐχορηγήθη ποσὸν ἕξ 22 χιλιάδων δραχμῶν (10 χιλ. ἕκ μέρους τοῦ Δήμου καὶ 12 χιλιάδες ἕκ μέρους τῆς λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς) πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Νικοπόλει ἐργασιῶν. Διὰ τῆς τελευταίας ἀνακοινώσεως τοῦ Δημάρχου τὸ ποσὸν διατίθεται διὰ τὴν στερέωσιν καὶ στέγασιν τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων, τοῦ τρόπου τῆς στερεώσεως καὶ στεγάσεως ἀφιεμένου εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας.

Γ'. Ὡς πρὸς τὴν συντελουμένην τέλος στερέωσιν τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων τῶν μνημείων τῆς Νικοπόλεως ὑπὸ τοῦ κ. Στ. Ξενοπούλου, τὴν προταθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ, ἀναφέρω τὰ ἑξῆς: Ὁ κ. Στ. Ξενοπούλος, οὕτινος τὴν ἐργασίαν παρηκολούθησα ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, ἀφαιρεῖ τὰς ἑκατέρωθεν τῶν ρηγμάτων τοῦ δαπέδου ψηφίδας, ἀνανεώνει τὸ κάτωθεν τῶν ψηφίδων κονίασμα διὰ μίγματος ἕκ τσιμέντου, κορρασανίου, ἀσβέστου καὶ ἄλλης τινὸς κολλητικῆς οὐσίας καὶ ἐπὶ τοῦ νέου τούτου κονιάματος τοποθετεῖ τὰς ἀφαιρεθείσας ψηφίδας, προσπαθῶν νὰ ἰσοπεδώσῃ, ὅσον δύναται, τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δαπέδου. Ὅπου αἱ ψηφίδες ἐξέλιπον καὶ ἔχουσι σχηματισθῆ ὀπαί, συμπληροῖ ταύτας διὰ λευκῶν ψηφίδων—καὶ μόνον, ὅπου γεωμετρικαὶ διακοσμῆσεις ὑπάρχουν, συμπληροῖ τὴν γραμμὴν δι' ἀναλόγων ἐγχρῶμων ψηφίδων. Ἐπειτα προβαίνει εἰς τὸν ὀριστικὸν καθαρισμόν ὀλοκλήρου τοῦ τμήματος διὰ πλύσεων, παρουσιάζεται δὲ οὕτω τὸ ψηφιδωτὸν εἰς τὴν προτέραν του λάμψιν.

Ἐπειδὴ ὁμως ἡ τοιαύτη μέθοδος ἀπαιτεῖ μακρὸν χρόνον, ὑπέδειξα νὰ διαιρέσωμεν τὰ στερεούμενα τμήματα τῶν μωσαϊκῶν δαπέδων εἰς δύο κατηγορίας: 1) εἰς τὰ ἔχοντα ἐπιγραφὰς καὶ προσωπογραφίας καὶ 2) εἰς τὰ ἔχοντα κοσμήματα. Τὰ πρῶτα νὰ στερεωθῶσι μετὰ πάσης δυνατῆς ἐπιμελείας κατὰ τὴν πρώτην μέθοδον, τῶν δὲ δευτέρων νὰ συμπληρωθῶσιν ἀπλῶς αἱ ῥωγμαὶ διὰ μίγματος.

Τὸ πρόβλημα ὁμως εἶναι ἡ στέγασιν τοῦ δαπέδου πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Πρὸ ἐτῶν ἔχουσιν ἀνυψωθῆ ἐπὶ τῶν διαχωριστικῶν τοίχων ἑκατέρωθεν τοῦ Βήματος ἀκαλαίσθητα παραπήγματα μετὰ ξηρολιθιάς, ἔστεγασμένα διὰ σίγκων, ἅτινα παρεμόρφωσαν τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον τῆς ἀνευρεθείσης Βασιλικῆς καὶ ἐμποδίζουσι σήμερον τὸν μελετῶντα αὐτὴν νὰ διῖδῃ τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν αὐτῆς καὶ ἰδιαίτατα τοῦ ἱεροῦ Βήματος. Τὸ ζήτημα ἐπομένως εἶναι ἂν καλύτερον διαμορφωμένα παραπήγματα πρέπει νὰ τοποθετηθῶσιν εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ ναοῦ, ἔνθα εὐρίσκονται τὰ ἀληθῶς πολυτιμότερα ψηφιδωτὰ δάπεδα. Ἡ γνώμη

μου, ἣν ὑποβάλλω, εἶναι νὰ τεθῶσι ξύλινα στεγάσματα ἐπενδεδυμένα μὲ κατραμόπανα (ῥουμπερούιτ) μετὰ καταλλήλων ἀνοιγμάτων, ἕξ ὧν νὰ δύνανται οἱ ἐπισκεπτόμενοι νὰ βλέπωσιν ἢ νὰ μελετῶσιν αὐτά. Πρέπει ὁμως πρὸ τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν νὰ ληφθῇ ἀπαραιτήτως μέριμνα περὶ τῆς διοχετεύσεως τῶν ὀμβρίων ὑδάτων.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

6^α. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας συναπέστειλε μετ' ἑμοῦ δύο ἐγκρίτους συναδέλφους μου, τοὺς κ. κ. Ἀναστ. Ὁρλάνδον, καὶ Γεώργ. Σωτηρίου. Καὶ ὁ μὲν κ. Ὁρλάνδος, κατὰ παράκλησίν μου ἀνέλαβε νὰ μελετήσῃ καὶ σχεδιάσῃ τὰ τεῖχη τῆς Νικοπόλεως, θὰ συντάξῃ δὲ περὶ τούτων ἔκθεσιν ἰδιαίτεραν, εἶτα δὲ θὰ δημοσιεύσῃ τὴν περὶ τούτων μελέτην του, ὁ δὲ κ. Σωτηρίου συνειργάσθη μετ' ἑμοῦ κατὰ τὴν δεκαπενθήμερον ἐν Νικοπόλει ἐφετινὴν ἀνασκαφήν.

Καὶ ἡ μὲν δοθεῖσα ἡμῖν διὰ ταύτην πίστωσις ἀνήρχετο εἰς 10.000 δρ., ἡ δ' ἀνασκαφὴ ἤρξατο τὴν 5 Ἰουλίου καὶ ἐτερματίσθη τὴν 19 τοῦ ἰδίου, ἀνεσκάψαμεν δὲ κατ' ἀρχάς τὴν πρὸ τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου ὁδόν, ἣτις διασχίζουσα τὴν καλουμένην «ὄραιαν Πύλην» τοῦ τεύχους, κατευθύνεται εἶτα πρὸς Β., κατερχομένη πρὸς τὴν δεξαμενὴν.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφήν ταύτην ἐκαθαρίσθη καλῶς ἡ ὁδός, ἀπεκαλύφθησαν δὲ ἀφ' ἑνὸς ὁλόκληρον τὸ πρόπυλῶν τῆς Βασιλικῆς, ὅπερ καὶ πρὸ ἐτῶν εἶχον ἐκσκάψει καὶ συμπεριλάβει εἰς τὴν κάτοψιν ταύτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ σειρὰ δωματίων, στηριζομένων ἐπὶ τοῦ δυτ. τοίχου τοῦ ἕξωνάρθηκος καὶ ἀνεωγμένων πιθανῶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐν εἴδει καταστημάτων.

Εἶτα ἀνεσκάψαμεν τὴν ἀπέναντι τῆς ὁδοῦ πλευράν, ἐφ' ἣς καταλήγει τὸ μέγα περιστύλιον, ὅπερ πρὸ δωδεκαετίας περίπου εἶχον ἀποκαλύψει ἐν τῷ χώρῳ τὸ κοινῶς «Βασιλόσπιτο» καλουμένῳ. Τοῦτο εἶνε τετράγωνον παμμέγιστον σχηματίζον ἐν τῷ κέντρῳ μέγα περιστύλιον, πέριξ δὲ πλείστα δωμάτια, στοὰς καὶ αἰθούσας, πάσας ἐπεστρωμένας διὰ ψηφιδῶν, ἄλλων μὲν ἀπλῶς γεωμετρικῶν, ἄλλων δὲ παριστόντων παντοίας μορφάς, οἷον ἀνθρωπίνας κεφαλὰς, τρίτωνας καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐντὸς δὲ κύκλου, ἐν τῇ μεσημβρ. στοᾷ τοῦ περιστυλίου, ἀναγινώσκειται ἢ μᾶλλον ἀνεγινώσκετο, διότι πάντα τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα ἐκ τῆς ἀκηδίας τῶν ἀρχῶν ἐξηφανίσθησαν, τὸ ἕξης: † ΕΠΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΚΔΙΚΟΥ, ὥστε πρόκειται περὶ ἐκκλησιαστ. ἱδρύματος. Δυνατὸν ὁμως ἀρχικῶς τοῦτο νὰ ἦτο μέγαρόν τι ρωμαϊκόν, μετασχηματισθὲν κατόπιν εἰς χριστιαν. ἱδρυμα, οἷον εἰς μητροπολιτικὸν μέγαρον ἢ τι τοιοῦτον. Καὶ ταῦτα μὲν εἶχον ἀποκαλυφθῆ πρὸ διετίας καὶ πλέον,